

Hivatkozás: Tóth, M. A. (1999): Az én odúm a te házad - A hódító nyest: Élet és Tudomány (19): 597-599.

Az én odúm a te házad...

A HÓDÍTÓ NYEST

Miközben településeivel az ember korlátozza a természetes élővilágot, nagy mennyiségű táplálékot kínál fel, új élő- és búvóhelyet teremt, akadályokat épít, populációkat köt össze vagy választ el, mintha a város csak egy miniatűr biogeográfiai terepasztal volna.

A városi körülményekhez alkalmazkodó, urbanizálódó fajok ökológiai igényeinek megismerése, életterük feltárása sok új ismeret forrása lehet. Településeinken sajátos energiavonalak (például hőeloszlás, légáramlás, hangfrekvencia-tartományok) húzódnak, s keveset tudunk ezeknek az élőlényekre gyakorolt hatásáról.

Irány a város

Szűkebb értelemben azokat az élőlényeket tekintjük urbanizálódottnak, amelyek nemcsak táplálékszerzés idején tartózkodnak a településeken, hanem a táplálékláncba beépülve ott laknak és ott szaporodnak. Ezek a kapcsolatok, táplálékhálózatok meglehetősen ingatagok, s ökológiai értelemben hosszabb távon káosszal fenyegethetnek. Az instabilitás oka az, hogy egy-egy faj nagy egyedszámban és véletlenszerű eloszlásban foglalja el a menedékhelyeket, s a ragadozók viszonylagos hiánya és az ember okozta stressz, a visszacsatolások kiszámíthatatlansága miatt például gyakoribb lehet a gradáció. A városba jövő élőlények közül soknak még a természetes ökológiai igényeit sem ismerjük, s ez nehezíti a védekezési stratégia kidolgozását.

A kisragadozók is egyre merészebben hatolnak be a városokba, és ott a táplálkozási láncok csúcsragadozóivá válnak. Angliában, ahol a kertés településforma a meghatározó, a nyolcvanas évektől nagy gondot okoz a tartósan beköltöző rókák populációinak növekedése. Ezekben a viszonylag stabil városi rókanépességekben hasonló az átlagéletkor, mint a természetes populációkban. Kiderült, hogy a stabilitást a domináns egyed léte, élettartama, valamint a táplálékbázis határozza meg. A városi rókák tápláléka elsősorban a hulladék és a dög. Hazánkban csak a városok szélén találkozhatunk a kukákra rájáró rókákkal.

A nyest (*Martes foina*) európai elterjedési területének nagy részén városlakóvá vált. A menyétfélék közül csak ő lett sikeres városlakó. Lakossági bejelentések feldolgozásán, élőhely- és székletelemzésen, állatkerti megfigyelésen, valamint a szakközleményeken alapuló, 1996 nyara óta tartó vizsgálatom talán segít a nyestek urbanizációjával kapcsolatos kérdések megválaszolásában.

A nyest természetes élőhelyei a gazdag cserjeszintű lombhullató erdőségek, az erdőszélek, a vízfolyásokat kísérő fás társulások. Kölykei nevelése idején, valamint nappal s téli pihenője közben faodúba, kisebb barlangba, sziklahasadékba húzódik. Zsákmányát a talajon, az ágak között vagy a fatörzsön ejti el. A városokban is a változatos, zezugos helyeket hódítja meg. Éjszakai portyái közben akár 10 kilométert is bejár. A padlástérbe rendszerint a tető fölé hajló ágakról szökell át. Fejének körméretével megegyező nyíláson, akár egy gyerekökölnyi lyukon is, már be tudja szuszakolni magát, és még a szűk esőcsatornában is meg tud fordulni. A csupasz, függőleges falon nem képes felmászni, de néhány repedés is elég ahhoz, hogy

megkapaszkodjon. A tető szigetelésébe is befészkel. Előnyben részesíti a zöldövezetet, a gyümölcsfás kerteket, a magukra hagyott, romos, lakatlan épületeket, a ritkán lakott nyaralók fészereit, tetőtereit, a nem bolygatott raktárhelyiségeket. Temetők, nagyobb parkok, erdősávok közelében álló házakban várható a megjelenése, de megtelepszik lakott, többszintes, zajos épületekben, sőt, portyázik a belvárosban is.

Áruló ürülék

A nyest mindenevő ragadozó. Különböző élőhelyeken végzett elemzések azt igazolják, hogy [generalista](#) és [opportunist](#)a. A székletminták elemzése alapján derítették ki, milyen a nyest táplálékának összetétele természetes élőhelyén. Halastavak környékét övező erdőkben végzett hazai vizsgálatok szerint tavasszal az énekesmadarak, nyáron és ősszel a rovarok és a gyümölcsök, télen pedig a kisemlősök szerepelnek meghatározó arányban az étlapján. De minden egyebet elfogyaszt, amihez hozzáfér: dögöt, partra vetődött halat, hullót, kétéltűt. Bár egész évre számítva viszonylag kevés madarat pusztít el, a védett, ritka ragadozó madarak és más fán költő, illetve a homok- és löszfalakban vagy a földön fészkelő madarak fészkeinek fosztogatásával tetemes károkat okozhat. A barlangokba is bemerészkedik, felmászik a denevérekhez, és a gazdag prédára rendszeresen rájár.

Pingponglabda a fészekben

A városlakó nyest táplálékáról kevés adatunk van. Azt sem tudjuk, hogy számottevően különbözik-e a természetes környezetben élőkétől, s, hogy a háztartási hulladék helyettesítheti-e más táplálékait. Egy olasz kisvárosi zárda padlásán gyűjtött székletek alapján azt találták, hogy az ottani nyestek nagyrészt madarakat, főképp galambokat és énekesmadarakat, valamint rágcsálókat zsákmányolnak, gerincteleneket és gyümölcsöket pedig csekély arányban fogyasztanak. Más megfigyelésekkel összevetve az derül ki, hogy a városi környezetben a madarak és a gyümölcsök részaránya a meghatározó. Táplálkozási szokásainak néhány érdekes sajátására még nincs elfogadott magyarázat. Ilyen például az, hogy készleteket halmoz, de nem mindig éli fel azokat. Saját gyűjtéseim szerint gyakran lop tojásokat, és felhalmozza a fészében vagy más rejtekhelyen. Egy ilyen lerakatból egyszer egy sárga pingponglabda is előkerült. Azt is megfigyelték, hogy a tojásokat valamilyen nehezen megközelíthető, állandó tojástörő helyre viszi, ott földhöz veri és kinyalogatja. Ilyen pazarlásra, persze, csak akkor vetemedik, ha nagy a táplálékhiány, például ha a sors egy rosszul őrzött baromfitelep közelébe vezérli. Ahol teheti, nyúlfiakat, csirkét lop, sőt, egy természetes tyúkot is képes átcipelni a kerítésen. A kertekben és a parkokban az énekesmadarak és a mókusok fészkeit fosztogatja, rájár a gyümölcsre, és – mint azt a széklete elárulja – kedvence például a cseresznye, a málna, a szeder és a szőlő.

Belopózik a tyúkólba

Elkapja a jércét

Felkapaszkodik vele a bűvő-helyre

A menyétfélékre jellemző, hogy a szükségleteiken felül is ölnek. Ennek pontos okát nem tudjuk, de ha beszabadulnak egy galambdúcba, egy tyúk- vagy nyúlketrecbe, nagy károkat okozhatnak. Bőség idején zsákmányukat akkor is megölik, ha nem eszik meg. Sokszor csak a fejét rágják le, s csapájuk mentén fej nélküli pocok- és egértetemeket találhatunk.

Macskakonkurencia

A nyestet valószínűleg mégsem a könnyen hozzáférhető hulladék, hanem a búvóhelyek nagy száma vonzotta a városokba. Eredendően magányosan élő ragadozó, főleg alkonyatkor és este vadászik. Territóriumot tart, csak nyár végén, a nász idején jár párban, az anyaállat áprilisban ellik, és ezután általában négy–hat hónapig együtt marad két-három kölykével. A territórium nagyságát az évszak, az állat neme és a táplálék mennyisége befolyásolja. A hím poligám, territóriuma 200–500 hektárnyi is lehet, ez mintegy kétszerese a nőstények területének, és több nőstény territóriumával lehet átfedésben. Búvóhelyeit felváltva használja, területének határait bűzmirigyeinek a vizelettel és a széklettel folyamatosan ürülő váladékával jelöli meg. Székletét feltűnő helyeken, például köveken, fatörzseken, kitaposott ösvényeken hagyja. A táplálékban bővelkedő városlakó nyestnek feltehetően kisebb a territóriuma, s valószínű, hogy hosszabb ideig, akár egész évben laza csapatokban együtt marad társaival.

Természetes körülmények között a nyest territóriuma és táplálékbázisa átfedi a nyusztét, a rókáét, a vadmacskáét, de valódi versengésben csak saját fajtársainak azonos nemű egyedeivel van. A nagyobb ragadozó madarak, például a sasok és a baglyok esetenként elkapják a nyestet is. Városi környezetben tőlük nem kell tartania, de a macskák versenytársai lehetnek a gerincesekből álló táplálékért és a búvóhelyekért folyó vetélkedésben. Több észlelés bizonyítja, hogy megtámadják egymást, és kölcsönösen elpusztítják egymás kölykeit. Úgy látszik, ebben a nyest sikeresebb, agresszívabb, mert ahol megtelepszik, onnan a macskák hamarosan eltűnnek. A kutyákat kerüli, valószínűleg az ebek szaganyagai jelzik számára, hogy nála erősebb, de vetélytársnak nem számító ragadozóval van dolga. Ahol a kutya szabadon mozog a kertben, ott csak ritkán fordul elő nyest, és ha mégis, akkor csak a lombkoronában. Ha estére bezárják vagy láncra kötik a házörzöt, megtelepszik, de csak éjszaka hagyja el kuckóját.

Élet és Tudomány Grafika

A kárvallottak beszámolóí szerint a tetőtérben tanyázó nyestek általában hajnali három óra körül a legzajosabbak. De ez inkább az ember felszínes alvásának átlagos időszakát jelzi, mint a nyestek aktivitását. Az ugyanis jóval hosszabb, gyakorlatilag sötétedéstől kora reggelig tart. Neszeik sokféle, félelmet keltő elemből szövődnek össze: kaparászás, kaffogás, morgás, vinnyogás kusza keveréke. Ilyenkor játszanak, territóriumért harcolnak vagy a prédával küzdenek. Ha a ház lakói álmatlanul forgolódnak, a nyestek megszokják az emberi zajokat, és nappal is előmerészkednek.

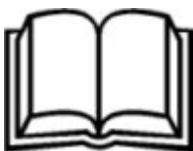
Az én odúm a te házad...

Mire számíthat az, akit a sors tartós együttélésre kényszerít a nyesttel? A padlástérben halmozódó rothadó ételmaradék, a mindig azonos helyen lefolyó vizelet átható szaga, az állatok éjszakai lármája előbb-utóbb elviselhetetlenné teszi őket. Megoszthatják az emberrel külső és belső parazitáikat, és a veszettségnek is terjesztői lehetnek. Néhány nyugat-európai országban húsz-huszonöt éve figyeltek fel arra, hogy a nyestek megrágják az utcán vagy nyitott garázsban parkoló kocsik gumiabroncsait, kábeleit. (Erről írtunk az ÉT 1997. évi 97. számában. – A szerk.) Sokáig azt hitték, hogy ez a német gyártmányú kocsik kiváltsága, ezért a gyártók sok pénzt áldoztak arra, hogy távol tartsák az éjszakai “rágcsálókat”. Hanggenerátorral, elektromos riasztóval próbálkoztak, a kábeleket teflonnal vagy kerámiával vonták be, de a nyestet nem sikerült véglegesen elűzni. Utóbb kiderült, hogy nem is válogatós, bármilyen márkával beéri. Egy vizsgálat szerint a rongálás tavasszal gyakoribb, ilyenkor az anyjokkal kóborló kölykök kíváncsiságból szinte mindent összeharapdálnak. A telefonkábeleket és más elektromos vezetékeket sem kímélik, s ezzel rövidzárlatot okoznak, amely számukra is végzetes. Még nagyobb károkat okoznak a tetőszerkezetek, a szigetelőrétegek rongálásával.

Nyest ellen kutyaszag

A nyest elleni védekezésben az állat kifinomult hallását és szaglását érdemes kihasználni. Állatunk rosszul viseli a váratlan, erős, magas hangokat, a monoton ismétlődő hangokat, például a plafon ütögetését, az ugatást és a gyerekzsivajt, a rádiót ellenben hamar megszokja. A zajos riasztás, sajnos, nehéz és költséges, egy jó mozgásérzékelős riasztó igen drága. Az orránál fogva könnyebben vezethetjük ki a nyestet otthonunkból. A gyorsan, néhány óra vagy nap alatt elillanó anyagok (örölt bors, paprikapor, naftalin, karbid vagy kén égetésekor keletkező gázok, krezol) csak ideig-óraig tartják távol ökelmét. A kölykeit nevelő nőtény óvatosabb, és már kisebb stressztől is továbbáll. A terpentín, a gázolaj, a fapácoló anyagok hatásosabbak, mert az állat szőrére tapadó olajos anyagok szaga elfedi saját szagjelzéseiket. E tűzveszélyes vegyszereket óvatosan kell használni, de ha néhány hétig ezekkel átitatott rongyot, fadarabot teszünk a repedésekbe, a nyest fészkei közelébe és ürítőhelyeire, szinte biztosak lehetünk, hogy feladja a területet. Nagyon sikeresnek bizonyult a “kutyaszag” is. Ha a nyest egy-két hétig kutyák testszagával frissen átitatott alomanyagot vagy vizeletével áztatott rongyokat, ürüléket talál a fészke közelében, bizonyosan elmenekül. Azzal is siettetjük a távozását, ha eltakarítjuk a székletét, és bolygatjuk a búvóhelyét. A nyest nem védett állat, de lakott területen tilos löni vagy mérgezni. Zárt tetőtérben azonban aránylag egyszerű élve befogni. Az egyébként óvatos állatot néhány finom falattal könnyű csapdába csalni. A befogás rendszerint csak egyetlen egyed eltávolítását jelenti. Ha a tetőtérbe vagy más búvóhelyre könnyű bejutni, akkor az elriasztott nyestek helyébe gyorsan újabb hódítók jöhetnek. Ezért a helyet alaposan ki kell takarítani, fertőtleníteni kell, és lehetőleg minden megközelítési utat el kell zárni. Csodaszerek nincsenek, s amíg a városokban sok az elhanyagolt, gazdátlan, romos épület, biztosak lehetünk abban, hogy újabb és újabb nemkívánatos társbérlok érkeznek. Azon is érdemes elgondolkodni, rendjén van-e, hogy beépítjük a zöldövezeteket, elveszük az élőlényektől természetes élőhelyüket, és csodálkozunk azon, hogy a városokban keresnek menedéket.

A. Tóth Mária

Kislexikon

Generalista: mindig a legmegfelelőbb, legnagyobb mennyiségben megtalálható és a legkönnyebben megszerezhető táplálékot részesíti előnyben.

Gradáció: valamely állatfajnak a populáció átlagos létszámingadozását meghaladó tömeges szaporodása.

Opportunista: a számára megfelelő élelemforrások közül mindig a lehető legkisebb energiabefektetéssel megszerezhető, például legnagyobb energiasűrűségben előforduló táplálékot felhasználó állat.

Új elérhetőség: toth.maria@gmail.com